

KÜRESELLEŞME, ULUS DEVLET VE DEĞİŞEN ULUSAL KİMLİKLERDE MEDYANIN ROLÜ

Nimet Önür*

ABSTRACT

Since 1990's, all the societies of the world have gathered together to form a new division on industry, trade, finance, etc.

This evolution of today's capitalization, modernization and industrialisation, which is also referred to as 'globalization' encompasses all nations of world in which the West is centrally situated. As a result of globalization, nation state power is gradually reduced; but tendencies of nationalism, racism and traditionalism of nation state on it's puplic are increased. National cultures and national identities are affected by media cultures which result in changes such as hybridization due to the diffusion of media cultures to nation cultures.

KEYWORDS : Modernization, industrialization, globalization, nation - state, media, nation - identity.

* Yard. Doç. Dr. , Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon Sinema Bölümü.

GİRİŞ

Küreselleşme yirminci yüzyılın sonlarında, 1990'lı yıllardan sonra temelde modernleşme teorisinin gelişmesi ile modernizm, post modernizm ve endüstri ötesi gibi tanımlamalardan sonra geliştirilen bir kavramlaşmıştır. Kapitalizmin rekabetçi ve tekelci aşamalardan sonra geldiği günümüzdeki "çok ulusluluk" ⁽¹⁾ döneminde sermayenin üretimin ve tüketimin uluslararası nitelik kazanmasının anlatımıdır. Dünya küçülmüştür. Bu bağlamda tüm toplumlar bu dünya sistemi içinde yerlerini almaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yükselen Doğu ve Batı Blokları ile bu bloklara bağlılıklarını sürdüren Latin Amerika, Afrika, Güneydoğu Asya'daki küçük bölgesel bloklar üzerinde, 1980'lerden sonra, Avrupa Ekonomik Birliği nedeniyle Prestroika'nın da Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa üzerindeki etkisi giderek azaldı. Bu blokları ayakta tutan ideolojilerin, kültürel ayrımları harekete geçiriciliği ve yönlendiriciliği önemini kaybetti. Dünya yeni bir oluşum içine girdi. Bu oluşumda ekonomik güçler ön plandaydı. Çok uluslu şirketler, birikimli sermayeleriyle, kullandıkları gelişmiş teknolojileri ve aynı anda dünyanın birkaç ülkelerinde yer alabilecek kapasiteleriyle dünya toplumlarının ekonomik kültürel ve siyasal yapılarını yönlendirir hale geldiler. İletişim teknolojilerinin gelişmesi birbirinden çok ayrı uzaktaki coğrafi alanları birbirine yakınlaştırdı. Ulus-devletler, endüstri toplumunda pazara duyulan gereksiniminin ortadan kalkmasıyla sürdürdüğü bazı işlevlerini kaybetti. Ekonomik sistemin işleyişine büyük kolaylık sağlayan medya da gelişerek endüstrileşti. Uluslararası ekonomik ilişkilerin, ulusal engelleri aşması kolaylaştı. Dünya küçüldü yerel ulusal kültürler tek bir küresel kültür içinde erimeye başladı. Bu durum yerel, ulusal, bölgesel kimlikleri etkiledi. Dolayısıyla bütün bu değişimleri yaşayan bireylerin kimlikleri de etkilendi. Toplumlar giderek bir dünya sistemi içinde birleşme ve bütünleşme içine girdiler.

D. Harvey dünya toplumlarının bir araya gelişini, dört farklı açıdan yorumlamaktadır (Robertson, 1994: 78-150).

a. Küresel topluluk (Global Gemeinschaft) 1; Kendi içinde göreceli kapalılığı olan toplumların çeşitli bir araya geliş biçimleri ile ortaya çıkmaktadır. Böylesi bir biraradalık ya simetrik (ki, toplumun kurumsal ve kültürel özelliklerinin ve bireylerin bağlılıkları açısından her bir toplum diğeri ile göreceli bir eşitliğe sahiptir) ya da asimetrik (merkezi etkinliğe sahip bir ya da birkaç toplumun globalleşmeye duydukları yoğun ilgi nedeniyle (bu toplulukların merkezi etkinliği temelinde) oluşan toplumsal düzenlerdir).

b. Küresel Topluluk (Global Gemeinschaft) 2; Simetrik ve asimetrik versiyon arasındaki ayrımdan yola çıkarak getirilen yorumdur. Buna göre merkezde yer alan toplumlar ile çevreyi oluşturan toplumlar, birlikte McLuhan'ın "global köyünü" oluşturmaktadır. Genişleyen küresellik içinde toplumlar arasında Durkheim'ın "kollektif bilincini" görmek olasıdır. Aynı zamanda bu toplumlarda çoğulculuk (Plüralizm) esastır. Topluluğun mili olarak "insanlık" temel alınmaktadır. Nitekim küreselleşmenin

karşı karşıya geldiği tehlikeler, tüm insanların (insan türünün) birleşme ve bütünleşmesine yönelik değerlendirmelerle aşılabilmektedir.

c. Küresel Toplum (Global Gesellschaft) 1; Globalleşmeye katılan toplumların açık toplumlar olmaları gerekmektedir. Globalleşmeye katılan toplumların sosyo-kültürel değişiklikleri söz konusudur. Toplumlar arasında simetrik ilişkiler, politik eşitlik, karşılıklı yararlılık, birbirlerine verdikleri kültürel önem temelinde gelişmektedir. Asimetrik ilişkiler ise, dünya düzeninin sürdürülmesinde bazı toplumların daha dominant ve stratejik öneme sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Gerçekte dünyanın temel mekanizması böyledir. Bu durumda topluluk içinde yer alan ulus devletler, modern global koşulların merkezi özelliklerini yapılandırabilmek için gelişmektedir. Toplumlar arası kurulan ilişkilerde bir hiyerarşi mevcuttur.

d. Küresel Toplum (Global Gesellschaft) 2; Küreselleşen toplumlarda planlı bir organizasyon vardır. Bu toplumlar arasında doğa üstü (Supra - natural polity) bir politika ile bir araya geliş gözlemlenmektedir. Taraftarlar bir federasyon oluşturmaktadır. Merkezileşmekten uzaklaşırlarken, çağdaş küresel insanı yaratacak koşulların oluşturulması esas alınmaktadır. Küreselleşmenin engelleri, tehlikeleri birlikte aşılmaktadır.

Bu makalede küreselleşme daha çok b. ve c. versiyonları temelinde ele alınmaktadır. Çünkü dünya toplumlarının bir araya gelişinde asimetrik ilişkiler söz konusudur. Ayrıca kapitalizmin işleyen dinamikleri içinde devletler arası sistemlerin ve uluslararası iş bölümünün yaratılmasında merkez gelişmiş toplumlar ile, Çevre gelişmekte olan toplumlar arasında küresel düzenle özdeşleşmede bir takım baskı, gerilim ve sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Evrenselleşme (universalization) ile özelleşme, ayrışma (particularization) arasındaki etkileşimde, bazı sistem dışı ilişkiler yaşanabilmektedir. Zaman zaman kırılmalarla (fragmentation), sonuçlanan söz konusu ilişkilerin düzenlenmesi ya da parçalanmışlığın homojenleşmeye doğru ivme kazandırılmasında yaratılan •(geliştirilmeye çalışılan), melez (hybrid) ⁽²⁾ kimliklerle sorun aşımaya çalışılmaktadır. Temelde küreselleşmenin bütünü ile parçaları arasındaki karşıtlıkların paradoksal anlatımı olan bu durum, ulus kimliği üzerinde etkili olabilmektedir. Kapitalizmin dinamikleri üzerinde, modernleşme koşullarının yarattığı ulus ötesi güçlerle gelişen ilişki ve etkileşimler, ulus devletin bireylerinin katılımı ile oluşturulmaya çalışılan kollektif kimliklerin ve bireysel kimliklerin aidiyetinde değişmelere ve yumuşamalara neden olabilmektedir. Kitle iletişimindeki ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin de bir sonucu olan bu durum, kültürler arası iletişimin yoğunlaşmasıyla, bazı etnik, dini, kültürel ayrımcı eğilimlerin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Henüz ulus devletin kuruluş gelişimini tamamlayamadığı gelişmekte olan toplumlarda, uluslararası pazar ilişkileri ve kitle iletişim araçları ile yaygınlaşan bir tüketim kültürüyle, ulusal kimliklerin kültürel homojenliği bozulmaktadır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak biçimlenen ulus kimlikler, ne yerel, ne küresel ya da ne geleneksel ne modernidir. Bunlar üzerinde gelişen yeni bir sentezdir. Melez kimlikler

olarak yaratılan bu kimlikler, temelde sistemin işleyen dinamiğine katkı sağlayacak olan bireysel oluşumlardır.

MODERNLEŞME, ULUS DEVLET VE ULUSAL KİMLİKLER

Gelişmiş kapitalizm ya da post endüstriyalizm üretim ve tüketim alanlarına uluslararası nitelik kazandırırken, tüm dünyada toplumları geleneksel yapılanmalardan, modern, postmodern yapılanmalara dönüştürmektedir. Bu dönüşüme endüstrileşmenin farklı basamaklarındaki toplumlar da bu farklılıklarıyla katıldıkları için, küresel ölçekte bir endüstrileşme ve modernleşme⁽³⁾ sürecinden söz etmek olasıdır. Üretim ve tüketim alanlarında ortaya çıkan uluslararası iş bölümü gereği, daha önce kapitalizme entegre olamamış yeni alanlara mal ve teknoloji girmekte, bu alanları da modernleştirmektedir. Endüstri toplumunun gereklerine göre örgütlenme gösteren ulus devlet, toplumun yerel ve ulusal oluşumlarına yanıt verecek değişim koşullarını hazırlamak zorundadır. Örneğin, ulusal pazarlara yönelik üretim yapan ulusal ekonomilerin siyasal modeli olarak, ulusal egemenlik yüceltilmekte, aynı zamanda dış toplumlarla olan ilişkiler belirli resmi politikalarla düzenlenmeye çalışılmaktadır. Bu süreç içinde ulus devlet; hem toplumun içinden gelen köktenci, yerel ve etnik hareketlere yanıt vermek durumundadır, hem de modernleşirken farklı bir toplumun inşasına doğru yönelmiş olmaktadır. Endüstri toplumunun ekonomik modeli olarak uluslararası değil ama, ulusal pazarları kontrol edebilen ulus devletler, birer siyasal aktör durumunda küreselleşmeye katıldıklarında; pazar, piyasa, sermaye dolaşımı ve bilgi teknolojileriyle sağlanan iletişim olanakları yoluyla kendisi de kurumsal olarak modernleşmeye ivme kazanmaktadır.

Endüstrileşme, kapitalistleşme ve teknolojik büyüme üzerine temellenen modernleşme süreci, önemli toplumsal değişimlerin anlatımıdır (Lyon, 1994: 22). Bu süreç, ulusal ekonomilerin kısıtlamalarını ve ulus devletlerin sınırlandırmalarını, azaltmakta dünya ölçeğinde birleşme ve bütünleşme yaratmaktadır⁽⁴⁾.

Endüstrileşme süreci ile içiçe ortaya çıkan siyasal ve kültürel modernleşme, Chodak'ın açıklamalarına göre, iki şekilde yorumlanmaktadır (Chodack, 1973: 255-259, 268). a. Kültürleşerek (acculturative), b. Gdümlü (induced) modernleşme olmak üzere. Birincisinde toplumun kendi iç dinamikleri ile yarattığı bir modernleşme sözkonusudur. İkincisinde ise, endüstrileşmiş ülkelerdeki modernleşmenin sonuçlarından hareketle, Batı toplumlarının kurumsal işleyişinin, modernleşmekte olan toplumlara uyarlanması içermektedir. Bu durum aynı zamanda günümüzün gelişmekte olan ve Üçüncü Dünya ülkelerinin uluslaşma süreci ile de açıklanabilmektedir. Siyasal açıdan bakıldığında, sosyalist yapılanmada güdümlülük söz konusu iken, Asya Afrika ve Güney Amerika'nın gelişmekte olan ülkelerinde endüstrileşme gerçekleşmeksizin, Batı kapitalizmi ile eklenme biçiminde bir modernleşme süreci varlığını sürdürmektedir.

Eisenstadt'ın yorumuyla yapısal değişmelerin yarattığı kurumsal değişmelere ve kurumların bağlayıcılığına, toplumsal değerlerle işlerlik kazandırılmakta ve sosyal sistemin bizzat kendisinin yol açtığı bu değişmeyi emme kapasitesi önemli gözükmektedir. Böylece toplum hem yapısal olarak farklılaşmakta, hem de yeniden bütünleşerek, modernleşmeye devam etmektedir. Ancak söz konusu değişiklikleri yönlendiren merkezdeki elitlerin ve sosyo-politik çevrenin, varlığı önemlidir (Simth, 1996: 111-120).

Sürekli değişme ve bütünleşme ve ilerleme olarak ivmelenen bu toplumlardaki modernleşmenin başarısı ölçüsünde (hızda ve çapta) farklılaşma, kentleşme, toplumun kurumsal işleyişinde rasyonellik, laiklik, vb . gibi eğilimler ortaya çıkarak, toplumlar, geleneksel yapısından uzaklaşmaktadır. Bu durum bireysel ve toplumsal düzeyde bir takım karşıtlıklar, zıt görüşler (ambivalences), üretilmesinin nedenidir (Lyon, 1994: 23-33). Böylece küreselleşmenin yönünde ve karşısındaki görüşlerde birleşen ulus devletin merkezinde yer alan yönetici kadro, küresel güçlerle kurulan ilişkilerde uzlaşma sağlayabildiği gibi, uzlaşmazlık içine de düşebilmektedir. Ekonomik etkinliklerin, ulus ötesi sınırlar içinde dünya düzleminde gerçekleşmesi, ortaya çıkan küresel işbölümü gereği, giderek artan ve çeşitlenen insan gereksinimlerinin karşılanması sorunu, sermayenin ve mal dolaşımının engellerinin belirli oranlarda kaldırılmasını gerektirmiştir. Söz konusu düzenlemeler, öncelikle dünyanın belirli bölgelerinde olmak üzere, göreceli olarak tüm dünyayı tek bir pazara dönüştürmektedir. İletişim teknolojisindeki gelişmelerle bilgisayarların, mikro elektronik dijital teknolojilerin yardımıyla, dünya daha açık ve küçük hale gelmektedir⁽⁵⁾.

Medya, telefonlar, faksler, kitle iletişim araçları, fotokopi makineleri, video ve ses kayıtları özellikle küresel telekomünikasyon ağlarına bağlandığından gerektiğinde baskıcı hükümetleri yıkmak için bile kullanılmaktadır (Keane, 1991: 126). Medyaların ulusal ve uluslararası düzeydeki dağılımında ve kullanımında ciddi dengesizlikler varsa da, yine de küresel bütünleşmeyi destekler özellikler göstermektedir. Ulus devletler iç yapılarında ise, gündemde tuttuğu toplumsal olay ilişki ve etkileşimlerde medya, kurduğu bilgi akışıyla, birey toplum ilişkilerinin ve birtakım etnik grupların dünya üzerinde kendi yerlerini sorgulamalarına veri sağlayarak, etnik canlanmalara, parçalanmalara yönelik eğilimlerin oluşmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, çeşitli sorunlarla ilgili kamuoyu oluşumu ve sivil toplum örgütlerinin canlanmasına katkı sağlamaktadır.

E. Gellner, modern öncesi dönemin karşılığı olan geleneksel toplumların "cemaat" özelliği gösterdiklerini ve kendilerine yeterli yaşam biçimleriyle ulusal sınırlar içinde ciddi bir kültürel farklılığın (çeşitliliğin) gözlemlendiğini ve bu durumun ulusun önündeki en önemli engelleri oluşturduğunu ileri sürmektedir. Gellner'a göre, endüstri toplumunun ortaya çıkışı kültürel homojenleşmeyi de beraberinde getirmektedir. Böylece endüstri toplumundaki işbölümünün gerektirdiği uzmanlaşmayı yaratacak ulusal bir eğitim önemlidir. Söz konusu eğitime toplumun merkezi kadar, merkezden uzakta yaşayanların da katılarak, toplumla bütünleşebileceklerini savunmaktadır.

Eğitime katılımın bir sonucu olarak, egemen (yaygın) dilin öğrenilmesiyle, toplumun merkezi dışında kalanların, toplumsal konumlarını yükseltecekleri görüşündedir. Söz konusu dilin, geçen süre içinde gelişen kültürel homojenleşmeyi sağladığı için ulusal bilinci yaratmaya katkısı olduğunu ileri sürmektedir (Arnoson, 1990: 208-212). Toplum modernleşirken dışlanan geleneksellik yerini farklılaşma, bireyselleşmeye bırakmaktadır. Bunların temelinde yer alan uzmanlaşma da, gerçekte kültürel bir farklılaşma yarattığı için, bireylerin merkezi kültüre bağlanma gereksinimi ulusçuluğu yaratmaktadır. Smith, toplumsal katmanların en üstünde yer alan eğitilmiş tabakanın yani entellektüellerin sahip olduğu ulusal kültürün, toplumun diğer alt katmanlarına yeterince ulaşmadığını ileri sürmekte ve alt katmanlarda yaşamakta olan yerli, bölgesel ana dile ait kültürün, daha inandırıcı bir özellik kazanarak, bir etnik kültüre zemin hazırladığına dikkat çekmektedir. Söz konusu popüler etnik oluşumun, ulusçuluğun güçlenmesine neden olduğu ve kökenlerinin, toplumun tarihi içinde aranması gerektiği görüşündedir (Smith, 1991: 183). Tarihsel kültürel oluşumlara ivme kazandıran ekonomik ilişkiler, pazar oluşumları da küresellik içinde ulus bilincinin ve kimliğinin güçlenmesi yönünde etkili olmaktadır.

Toplumlar modernleşirken, farklı bir toplum inşasına da girmiş olmaktadır. Endüstri toplumunun gereklerine göre örgütlenme gösteren ulus devlet, bu toplumun ekonomik modeli olan ulusal pazarları temel alan ulusal ekonomileri kontrol etmektedir. Ulus devletler, siyasal aktör olarak küreselleşmeye katıldıklarında, modernleşmenin sağladığı teknoloji kullanımı, bilimin olanaklarından yararlanma ve sürekli değişme durumu kültürel yapıda da bazı değişmelere neden olabilmektedir. Kendi ulusal sınırlarıyla içinde yaşayan yurttaşlarına; dil, din etnik ayrımlarına rağmen, paylaşılan ortak kültürel değerleri çeşitli yol ve yöntemlerle yüceltmektedir. Ancak ulus devletin kendi yapısını da modernleştirme çabaları, ya da uluslararası sistemlerin dayatmaları, devleti geleneksel otoriter yapısından uzaklaştırmaktadır. Devlet uluslararası bir aktör olarak (Axford, 1995: 153) dış dinamiklerle etkileşime geçmektedir. Ancak küreselleşme süreci içinde olan toplumların uluslaşma sürecinde aldıkları yol birbirinden farklıdır ⁽⁶⁾. Toplumların küreselleşmeye önemli bir ivme kazandıran güç olarak kapitalizm, başlangıçtan itibaren siyasal bir sistem oluşturmaması nedeniyle, siyasal egemenlik yaratmayan her alana girmiştir ⁽⁷⁾. Bu durum toplumlarda, öncelikle ulusal devinimleri harekete geçirmiştir. Batı'dakine benzer ulus devlet kuramamış bu toplumların, ulus devlet olma yönünde eğilimler gösterecekleri de, sosyal kültürel ve ekonomik engelleri nedeniyle, ulus devleti inşa etmelerinde zorluklar söz konusudur. Hatta küreselleşmenin içte kültürel yapıya yansıyan etkileri ile birlikte, Batı'nın ileriliğinin farkına varıldıkça, dinamizmi kazanan ulusal akımların öncülük ettiği toplumsal hareketlerin kesişim noktalarının tespit edilerek, bir ulus bilincinin yaratılmasında devlet zor duruma düşmektedir.

Ulus, tüm ayrımcı eğilimlere rağmen, kolektif ve politik kimliğin endüstri toplumundaki modern formudur. Devlet bireysel kimlikleri, yurttaşlık hak ve bilincini

çeşitli yol ve yöntemlerle oluştururken, aynı zamanda ulusun çeşitli sembollerini (bayrak, törenler, tarihi imgeler, geleneksel uygulamalar vb.) yaygınlaştırma yoluna gitmektedir (Axford, 1995: 153). Devletin işleyiş biçiminin modernleşmesi kadar, söz konusu sembollerin bireyler tarafından benimsenmesi sürecinde alınan yol, devlete bağlılığın göstergesi olarak, ulus devletin meşruluğu açısından önemlidir. Bu nokta, bireysel ve kolektif kimliğin buluşma noktasıdır. Devletin modernleşme yolunda aldığı her türlü değişiklik, bireysel ve toplumsal düzeyde yeni oluşumlara kaynaklık etmektedir. Ulusu oluşturan ve nesnel olarak, içinde yer aldığı ulusal ve uluslararası topluluklardan özne olarak etkilenen bireyin yerinin belirlenmesinde devlet; ekonomik, hukuksal, kamusal, bireysel, alanları tanımlayarak, toplumsal olarak ulusal ve bireysel kimlikleri yeniden üretmektedir. Üretilen bu yeni kimlikleri taşıyan bireyler, toplumun öncel geleneksel özelliklerinin yanı sıra küreselleşme ile birlikte dış toplumların ve bu toplumlarda ki sivil toplum örgütlerinin etkilerine de açık oldukları için, zaman zaman söz konusu tanım alanlarını aşan, sapma davranışlar gösterebilmektedir. Bu durum, ulus devletin zayıflatıldığı, değişime zorlandığı, tanımlanmasıyla fikir birliğine doğru giden yeni alanlar açmakta, yeni tartışma ortamları yaratmaktadır. Dolayısıyla ulusal kimlik oluşumunda, toplumsal yapıların değişiminin etkili olduğu görülmektedir.

Ulusal kimlik, kolektif kimliğin belirli bir toplumsal mekan içinde, bireye kazandırılan özel bir biçimidir. Diğer bir deyişle bireyin yer aldığı toplumsal ilişkiler alanında, toplumsal bir nesne olarak biçimlenmesinden doğan ve kendisinin de ait olduğu topluluğu giderek "ötekilerden" ayırma bilincinin süreklilik kazandığı bir oluşumdur (Schlesinger, 1992a: 233-289, 1994b: 233/289). Ulus kimliğinin kolektif kimliğin özel bir türü olduğu konusunda birleşen Habermas da ulus bilincinin modern toplumun evrensel (universalistic) ve farkçı (particularistic) yönelimlerin oluşması arasında önemli rolü olduğuna inanmaktadır. Bu iki eğilimin dengelenmesi ulusallık bilincini ortaya çıkarmaktadır (Arnson, 1991: 208-209). Ayrıca ulusu oluşturan bireyler arası kolektivite kadar, bu kolektiviteyi sürekli kılabilecek, koşullardan biri de toplumsal iletişimdir. Çünkü ulusal kimlik aynı zamanda bir kültürel kimliktir. Belirli toplumsal mekanlar içinde iletişime geçme yeteneğini içermektedir (Schlesinger, 1992: 261-269). Ulus devletin kendisi de aldığı önlemlerle ulusal kimliğin oluşması üzerinde etkilidir. Kendi ulusal sınırları içinde kalan yurttaşlarını, dil, din, sınıf ve etnik kültürel ayrımlara rağmen, paylaşılan ortak kültürel değerleri, çeşitli yol ve yöntemlerle yüceltmektedir. Bunlar başlangıçta, yaratılmaya çalışan ulus kültürün yerel bileşenleridir. Ulus devletin modernleşmesi, tek taraflı tek yönlü bir kültürelleşmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle sosyal siyasal ve hukuksal ve kültürel dayatmalarla, kültürel homojenleşmeye doğru giden sınırlamalar getirilmekte, devletin birleştirici otoritesi altında giderek kültürel bir uyum, politik bağlılık sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bauman, modernleşme süreci ile yaratılan yeni toplumda, toplumsal ve kültürel alanda öncelik tanınmayanların ya da bu düzenin karşıtı görüşleri paylaşanların (ötekilerin), arzuladıkları toplumsal düzen ile mevcut düzen arasındaki gerilimlerin giderilmesinde modern kültürün önemine işaret etmektedir (1990: 143-166). Bu konuda

medya önemlidir. Ötekilerin medyadan duyulan seslerine ve yaşam biçimlerine ilişkin oluşan imgeler, kolektif bellekte yerini almaktadır. Devlet birleştiricilik konusunda, medyada ötekilerin temsil edilmeleri sonucu oluşan toplumsal taleplere ve ilgili ayrımcı eğilimlere önem vermek durumundadır. Sivil toplum örgütlerinin bu eğilimleri desteklemeleriyle “birleştiricilik, kültürel homojenleşme, politik bağlılık” zayıflayabilmektedir. Gerçekte ötekilerin düzeni, bir takım projelerden oluşan bir kaostur. Değişim kaçınılmazdır. Modern kültür yaratılarak, hem ulus devlete işlerlik kazandırılmakta, hem de ötekilerin eğilimleri kısmen baskı altında tutularak, değişime katılmaları sağlanmakta ya da, bu talepler karşısında ulus devlet, kurumsal işleyişinde değişime zorlanmaktadır.

Ulus devlet, siyasal bir aktör olarak küreselleşmeye katılmaktadır. Bu durum, küreselleşmenin gerçekleşmesi yönünde bir dünya imparatorluğuna giden bir süreçtir (Wallerstein, 1990: 31-35). Dünya toplumları için bir bütünleşme olduğu kadar, kültürel ayrışma ve parçalanmalar da içiçe üretilmektedir.

Ekonomik sistemlerin eklenmelerinin, içeriye yansımaları olarak ortaya çıkan, evrenselleşme (universalization) ve ayrışma (particularization) sonucu oluşan kültürel parçalanma arasında yaşanan gerilimler (Robertson, 1994: 97-114) yönetim stratejilerinde değişiklikleri gündeme getirmektedir. Ancak ulus devletin iç yapısındaki değişimleri gerçekleştirecek planlamaların ve uygulamaların sonucu kamusal alanda oluşan sınırlamalar, yeni tartışma alanları yaratmaktadır. Özellikle küreselleşme karşısında yerleşmeler (ör. etnik mikro milliyetçilikler, cemaatleşmeler vb.) zaman zaman ön plana çıkabilmektedir.

Friedman, modernleşme sürecinde elektronik medyanın yaygınlaştığını, modern kurumların uluslararası geçişiyle ulus devletin yerel eğilimlerinin ön plana çıktığını ve ulusun oluşum sürecinde, küresel güçlerin, bölgesel ve yerel kurumların ulus devlet çatısı altında işleyişini değiştirdiğini ileri sürmektedir. Hatta devletin içinde küreselleşme eğiliminde olan güçler ile yerel güçler arasında birtakım karşıtlıklar ve ayrırılıklar olabilmektedir (1990 311-327). Örneğin, gelişmekte olan toplumlarda, henüz ulusun yaratılmaması ve yaratılma sürecinde olması nedeniyle; dış küresel etkilerin ve baskıların harekete geçirmeye çalıştığı evrensel yönelimlere tepki olarak güçlü ulusçu eğilimler canlanabilmektedir.

Ulusçuluk (milliyetçilik) öncelikle kültürü homojenleştirme yönünde yönlendirerek, siyasal kaynakları da kültürü homojen hale getirmek için kullanmayı gerektirmektedir. Bu yolla iç ve dış düşmanlar belirlenmekte, tarih yeniden yorumlanmaktadır (Delonnoy, 1998: 32-33).

Ulus devlet, resmi politikalarla bireylerini tek bir ulus, tek bir dil, tek bir etnik grup. vb. gibi tekleştirici politikalarla bireysel kimlikleri tekil ya da tikel tanımlamalara gitmektedir. Ancak yine de küreselleşmenin toplumlara dayattığı koşullar gereği, devlet iç kontrollerinde eski önemini kaybetmektedir. Ulus devletin etkinlik alanları başta

ekonomide olmak üzere, hizmetler alanında da giderek küçülmektedir. Yarattığı sorunların çözümünde, yerleşmeleri ön plana çıkarabilmektedir.

Zaman zaman geleneksel ve yerel değerler, "yükselen değerler" kategorisinde yer almakta, hatta marjinal etnik kültürler canlanma olanağı bulmaktadır. Sistemin giderek şeffaflaşması, devletin merkezi otoritesini güçsüzleştirmekte ancak bir hizmet aracı olduğunu ön plana çıkarmaktadır. Ekonomik alandaki çok ulusluluk olgusu, siyaset ve yönetim alanlarında ulus-devlet-birey ilişkilerinde uluslararası örgütlerin denetimini devreye koymaktadır. Bütün bu gelişmeler, ekonomik temelli olduğu kadar, dünya genelinde yaygınlaşan ve gelişen iletişim ve bilgi ağlarının üzerinde gerçekleşmektedir.

MEDYA VE ULUSAL KİMLİKLER

Dünyanın dört bir yanına aktarılan mallar, teknolojiler, piyasalar ve tüketim malları kapitalizmin döngüsünü hızlandıran bir iletişim ağının kurulmasını gerektirmiştir. Kurulan iletişim ve bilgi ağları, bir yandan ulusun oluşumunda yerel eğilimleri ulusal eğilimlerle kaynaştırırken, diğer yandan da ulusun diğer uluslar ile olan ilişki ve etkileşimlere açılmayı olanaklı hale getirmektedir. Böylece ulus devlet hem ulus kimliğinin gelişmesinde etkili olurken, hem de etkisine girdiği uluslararası pazar, teknoloji ve iletişim ağları gereği, kültürel çoğulculuğun (cultural multiplicity) büyümesine de karşı koyamamaktadır. Medya ürünlerinin mümkün olan dünyanın tüm alanlarına ulaşması ile birlikte, ulusal kimlikler üzerinde elektronik ortamların etkisi de büyümektedir.

Dünya, bir merkezden uluslararası haber akışı, eğitici ve eğlendirici materyallerin dağılımı, ticari reklamların yayılması, internet ve bilgisayarlar aracılığı ile verilerin ve sesli mesajların dağılması yoluyla aynı anda etkilenmektedir. Tüm toplumlar üretim dağıtım ve pazar ilişkileri gereği, bilgi teknolojileri ve ürünleri giderek artan oranlarda kullanılmaktadır. kapitalist üretim ve tüketim ilişkilerinde bu teknolojilerin ve ürünlerinin kullanımına toplumsal ve hukuksal olarak destek sağlamak durumundadır. Tüm toplumlar, sosyal kültürel ve ekonomik etkinliklerde uluslararası iletişim kanallarının etkisine girmektedir. Bölge ve dünya ölçeğinde bütünleşmeler, devleti kurumsal işleyişinde, dış sistemlerle benzerliklere gitmesi yönünde baskı oluşturmaktadır. İletişim teknolojileri ve haber akışları yoluyla bu değişim gözlenebilmekte ve kontrol edilebilmektedir.

Devletin modernleşme süreci içinde kazandığı yapısal değişimler, hukuksal alanda demokratikleşme sürecine girmesine, getirdiği esneklikle çok kültürlülüğün yaşamasına olanak tanımaktadır (Axford, 1995: 21-35). Bu durum, uluslaşma sürecinde olan toplumlarda ki devletin tekleştirici politikalarını uygulamalarını ve kültürel homojenleşmeyi zorlaştırmaktadır. Yeni biçim ve tarzda yerel topluluklara aidiyet eğilimiyle ya da herhangi bir politik ve sosyal aidiyetin kaybolmasıyla sonuçlanabilmektedir.

Küresel iletişim sınırları içinde; a. ulusculuk b. canlanan bir evrenselleşme karşısında yükselen ırkçılık iki zıt eğilimin ortaya çıkması söz konusudur. Devletin uluslararası aktör konumuna gelmesi ile, giderek gücünün düşmesi "getto devletler" gibi yeni oluşumları ortaya çıkarmaktadır. Ulus ötesi (transnational) ilişkilerin artmasıyla devletin geleneksel biçiminin ve ulusal bağımsızlığının üzerinde bir erozyon ortaya çıkmaktadır. Medya yoluyla postmodernizm, konservatizm, neomodernizm ve liberalizm değerlerinin yeniden canlandırılmaya çalışılması ulus kimlikleri de etkilemektedir (Mowlana, 1996: 194-195). Medya yarattığı görsel ve işitsel coğrafyalar, ulusal kültürü sembolik mekanlarından uzaklaştırmaktadır. Küresel programlar ve küresel piyasalar oluşturularak, medya düzeninin küresel bir düzen haline gelmesi (Morley, 1995: 21-35) sonucunda, iletişim teknolojileri bir yandan küresel bütünleşmeyi desteklerken, diğer yandan parçalanmalara neden olabilmektedir. Ulusun, uluslararası iletişim ağına bağlanması ile, kendilerini ifade etme olanağı bulan yerel güçler, etnik hareketler (özellikle mikro milliyetçi akımlar), canlanma ve gelişme olanağı bulmaktadır.

Bu durum özellikle çok uluslu çok dilli federe devletlerin parçalanmasına neden olmaktadır (Keyman, 1993: 70-71). 1993'te Bosna-Hersek' in dağılmasında olduğu gibi. Medya, kardeş, düşman, iyi kötü, kendisi, öteki ayrımını çeşitli söylemsel ve kurgusal ayrımlarla adeta meşrulaştırmıştır. Böylece kendisinden olanları içermeye ve içselleştirme, diğerlerini dışlama biçimindeki gerçek kimliği arama keşfetme ortamı yaratmıştır. Birtakım kimliklerin geliştirilmesinde, toplumsal ilişkiler zeminine duyulan gereksinim (örneğin, geleneksel toplumlarda kolektif olarak aile, sülale, akrabalık ve yerleşim yeri) nedeniyle yaşanan ilişki süreci, günümüzün küreselleşen Batı ve gelişmekte olan toplumlarında ulus devletlerin dayatmaları ile ortaya çıkan "yurttaşlık bilinci" yoluyla aidiyet duygusunun gelişmesine yardım etmektedir. Böylece devlet sınırları belli bir toprak üzerinde, bireyleri belli bir kimlik duygusu içine çekerek, kendi toplumu ile yakınlaşma ve bütünleşmeden dolayı da diğer toplumlardan ayrılma eğilimini oluşturduğu görülmektedir. Bu nedenle ulus kimliği hem iç hem de dış toplumsal dinamiklerin etkileşim ortamında gelişebilmektedir. Kitle iletişim araçları özellikle dış dinamiklerin etkisini artırmaktadır. Bireyler küresel bir iletişim ortamı içinde çeşitli iletişim teknolojileriyle ve ürünleriyle kendi toplumunun dışına uluslararası iletişimin sınırları içine yönelmektedir.

Tüm dünyada bir ya da bir kaç merkezden; haber eğitim, eğlence meteryalleri, elektronik verilerin ve sesli mesajların ve metinlerin (text) akışıyla (Hamelink, 1997: 92-93) uluslar ve ulusal kültürler, iletişim endüstrisinin baskısı altına girmektedir. Bireyler bu yolla ulus devletin merkezi etkisinden uzaklaşmaktadır. Hatta devletin kolektivitisi sarsılmaktadır. Ulus-ötesi güçlerin etkisi giderek önem kazanmaktadır.

SONUÇ

Küreselleşme, modernleşmenin bir sonucu olarak, tüm toplumlarda dış dinamiklerin etkisini giderek daha belirgin hale getiren bir süreçtir ve devam etmektedir. Bu oluşum içinde ulus devletler, uluslararası arenada birer "siyasal aktör" olarak toplumların ulus içi ve ulus dışı alanlarını dengelemekte, kendisi de yapısal bir dönüşüm geçirerek modernleşmektedir. İletişim teknolojilerinin ve endüstrilerinin katkısı ile oluşan iletişim olanaklarının yardımıyla dünya toplumları ile kurulan etkileşim ortamı, dünya toplumlarında modern dönüşümleri zorlamaktadır. Bu sürecin yarattığı sürekli değişme ve belirsizlik, "aidiyet" olarak adlandırılabilir bireylerin kolektif bilinç yönelimleri üzerinde hem güçlendirici hem de çözücü etkiler yaratabilmektedir. Güçlendirici etkileri sonucunda, ulus bilincinin uyanmasına hatta körüklenmesine neden olabilmektedir. Çözücü etkisi ise, özellikle merkez ülkelerle olan etkileşimler karşısında bireylerin algıladığı anomi durumunun (zayıflık, güçsüzlük ve çeşitli toplumsal normlara güvensizlik, yönelim kaybı. vb.) gereği olarak, ulusçuluk önemini kaybedebilmektedir. Bazen bu eğilim güçlenerek, yerelleşmeler, dinsel geleneksel yönelimlerde artışlar gözlenebilmektedir. Diğer yandan da kitle iletişim araçlarının sağladığı iletişim olanaklarıyla, yerel topluluklar arası iletişim ilişkileri gelişmektedir. Böylece oluşan ortak bir yönelim sonucu, giderek bireyler, daha geniş kolektif bir ulus bilincine bağlanmaktadır. Ulus devletin siyasal yapılanmasını oluşturan bireylerin siyasal tercihlerinde, yerel-dinsel, ulusçu, devletçi sistemin işleyişine kaynak oluşturan Batı yanlısı ya da bunların ara sentezleri olan güçlü eğilimler ortaya çıkmaktadır. Devletçilik ve ulusçuluk bir çok yönlerden ulus devletin, kuruluş gelişmesinde önemli bir işleve sahiptir.

Ulusçuluğu körükleyen diğer bir unsur da ulus devletin kültürel tekleştirme ve bütünleştirme politikalarıdır. Ekonomik ilişkiler zemininde bir endüstrileşmeyle birlikte yaratılmaya çalışılan bir ulus kültürü üzerinde, ulus devletin işleyişinde zaman zaman aksaklıklarda söz konusu olabilmektedir. Bu durum uluslaşma sürecinin bir ürünü olarak, devletin kurumlaşmamasının bir sonucudur. Ancak; ulus, bir ulus kültürü üzerinde bütünleşen bireysel yönelimlerin sonucu ortaya çıkan kolektif bir oluşum olduğu için, devlet ulusçu politikalarını sürdürmeye çalışırken, dünya ile olan bütünleşme gereği, dış dinamiklerin sınırlamaları ile de yüz yüze gelmektedir.

Ulus kültür, oluştuktan sonra, bireylerin aidiyet ile ilgili yönelimlerine yanıt verecek biçimde kolektif kimliğe bağlanmayı gerektirir (Arnoson, 1990: 217). Bu bağlanma, ulus-ötesi etkilerle, farklı olma hakkını da savunan, farklılıklar üzerinde birleşen laik küresel bir hareket olarak nitelik kazanabilir. Farklılığın sınırları ve tanımı belirsizdir. Medya sürekli olarak, toplumun kurumsal işleyişindeki değişimleri yönlendirmektedir. Toplumun tarihi içinde; modernleşme ve aydınlanma düşüncesi temelinde rasyonelleşme, laikleşme, vb. sistemin gerekleri çerçevesinde yeterince benimsetilememiştir. Ortaya çıkan yönelim boşluklarında geleneksellik önem kazanmıştır. Ancak yeni geleneksellik, öncekinden farklı olarak eski ile yeninin bir sentezidir. Bu nedenle günceldir. Ayrıca, söz konusu belirsizlik gereği, köktendinci

hareketlere gelişme alanı da ayrılmış olabilmektedir. Hatta Beeley' in ileri sürdüğü gibi, küresel politik bir güç olarak Batı' nın tek merkezli küreselleştirici etkisi karşısında, 'İslami köktendincilik' alternatif bir merkez, bir yönelim oluşturmaktadır (1992: 293-311). Böylece geleneksel dinsel eğilimlere sahip bireylerin, genişleyen dünyanın sınırları içinde algıladığı güvensizlik ortamında, ulus kimliği yerine kökten dinci İslamcı kimliği tercih etmeleri ile sonuçlanmaktadır. Hatta bu tür yönelimlerin ağırlık kazanmasına alternatif bir çözüm arayışı ya da devletin yapısal olarak modernleşmesi sürecindeki güvenilirliğinin garanti edilmesine yönelik olarak, devletin kendisi de belirli dönemlerde "ılımlı İslamcılığı " yüceltmekte ya da uyguladığı politikalarla gelişme koşullarını güçlendirmekte, bazen de dış dinamiklerin etkisiyle, katı önlemler alabilmektedir.

Bu durum, Gellner' in öne sürdüğü ulus devletin oluşumunun ve ulusculuğun gelişmesinin endüstri toplumlarının dinamiklerinde aranması gerektiği görüşünü doğrulamaktadır. Ulusçuluk çoğulcu ön kültürel oluşumlar üzerinde gelişmektedir. Bu ön kültürel oluşumun yetersizliği, ulus kültürün içselleştirilmesini zorlaştırmakta, ulus kimliğinin benimsetilmesini geciktirmektedir. Bazı medya içerikleri bu yöndeki iletilerden oluşmaktadır. Bu nedenle sistemi, sorgulayıcı, karşı fikir ve düşünceler, kolayca taraf bulmakta, yaygınlaşabilmektedir.

Üçüncü dünya ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelerin, merkez ülkelerle aralarındaki endüstri ve kapitalist ilişkiler gereği oluşan asimetric etkileşim, giderek daha da derinleşmektedir. İletişim teknolojileriyle birçok kültür üst üste gelmektedir. Merkez ülkelerin kitle kültürünü aktaran medya ürünleri, yeni zevkleri ve stilleri, yaşam biçimine ilişkin davranış kalıplarını yaygınlaştırarak, kültürel homojenleşmeyi bozmaktadır. Medyanın betimlediği yeni arayışları, beklentileri karşılayamayan ulus devlet, bir çok konuda başarısız olarak değerlendirilebilmektedir. Bu durum, ulus kimliğinin gelişimini bozmaktadır. Çünkü medya kültürü etkisiyle bireylerin algıladığı ulusal söylemlerin, değerlendirmelerin, kavramlaştırmaların içeriği, ulus devletin kamuya sunumundan farklılaşabilmekte ve gerçek anlamlarından uzaklaştırılmaktadır. Yerel dillerin kültürlerin ayrıştırıcı ve ulus dili ve kültürü oluşturmaktan uzaklaştırıcı etkisi de buna eklenince, bireyler kolektif ulus bilincinden uzaklaştırılmaktadır. Ayrıca, İngilizcenin tüm dünya da başat bir dil olarak etkinliğini sürdürmesi nedeniyle de, dünya ulusları açısından anlambilimsel kirlenmeler yaratmakta, kavramların içeriği değiştirilmekte ya da boşaltılmaktadır. Bu durum medyanın dili bozmasıyla daha da derinleşmektedir.

Henüz toplumsal uzlaşmanın yeterli düzeyde sağlanmadığı gelişmekte olan birçok ülkede, bu gelişmeler, devletin yasalarla planlamalarla kendini modernleşirmesi karşısında, geleneksel yapıların ve işleyimin çözülmesine, değerlerin aşınmasına neden olmaktadır. Bu durum aynı zamanda yer yer bürokratik yapının işleyişindeki bozulmalarla da sonuçlanmaktadır. Örneğin, mafya gibi alternatif siyasal arayışlar temelinde gerçekleşen yasa dışı örgütlenmeler önem kazanabilmektedir. Devletin

işleyişine içte oluşan gerilimler nedeniyle, sınırlamalar gelmektedir. Dolayısıyla devletin merkezîyetçiliği bozulmaktadır (decentralization). Oldukça yavaş işleyen kuralcı bürokratik yapı ile, daha önce adeta kutsallaştırılan devlet, hızlı değişimlere de ayak uyduramadığı için, dış toplumsal sistemlerle yoğun iletişim ve etkileşim halinde bulunan bir çok sivil toplum örgütlerince (sanayiciler, yeşiller, hukukçular, mimarlar, vb.) eleştirilmeye başlanmıştır. Dış toplumlarla olan etkileşimler artıkça, hem devletten beklentiler değişmekte hem de bir çok toplumsal alanda marjinalite kazanan alt kültürlerden bireyler ve gruplar, medya aracılığı ile seslerini daha iyi duyurabilmektedir.

Küreselleşme ile birlikte, bir çok konuda giderek bilinçlenme ve duyarlılık, yaygınlık kazanarak gelişmektedir (Robertson, 1994: 77). Ulus devletin tekleştirici politikaları gereği bireylerine dayatılan ulus kimliği, yeniden sorgulanmakta, ulusu aşan geleneksel evrensel yönelimler, ortaya çıkmaktadır. Ulus devletin tek bir dil, din, etnik grup oluşturmak amacıyla geliştirmeye çalıştığı farklılıkların sentezi olan ve yaratılmaya çalışılan "yapay" ulus kimliği özellikleri yerini bireylerin algıladığı bireysel ve toplumsal gerçekliklerin anlatımı olan yeni arayışlara bırakmaktadır. Böylelikle ulus kimliği, daha geniş bir dünya kültürü içinde yok olmaya karşı direnen bireylerin, yerel farklılıklarıyla küresel alana bağlanmalarından kaynaklanan ulusal düzlemdeki somut görüntülere dönüşmektedir. Evrensellik bir yandan ulusçuluğu canlandırırken, diğer yandan bu ulusculuk, evrensel öğelerle olan bağlılıkla sorgulanmaktadır. Böylece küresellik hem bir belirsizliği, arayışı davet etmekte hem de bu belirsizliği sorgulayan insan tipini yaratmaktadır.

AÇIKLAMA NOTLARI

1.Kapitalizmin bu aşaması, farklı yaklaşımlar temelinde, medya kapitalizmi, tüketim kapitalizmi, geç kapitalizm, post kapitalizm, post endüstriyalizm, imaj toplumu, dünya sistemi, gibi isimlerle de anılmaktadır.

2.Melez (hybrid) kimlik, Stuart Hall tarafından kavramlaştırılmıştır. Aynı durumu Wallerstein, sistem dışı (antisystemic) bilinç ve eylem olarak yorumlanmaktadır. (Axford, 1995: 74).

3.Modernlik yapısal olarak küreselleştiricidir. Ulus devletler, büyük yaşam sorunlarında düşük, küçük yaşam sorunlarında ancak büyük düzeyde yönlendirici olabilmektedir. Küresel ölçekte endüstrileşmede bir küresel iş bölümü sözkonusudur. Dünyanın endüstri alanları daha az endüstrileşmiş alanlarını da içerecek bir işbölümü temelinde genişlemiştir. Örneğin, gelişmiş ülkelerin bazı alanları endüstriden arınmış, endüstrileşen ülkelerin çıkışına izin verecek kaymalar ortaya çıkmıştır (Giddens, 1992: 62-63, 72-73).

4.Sermayenin birikim süreci daha çok endüstrileşmeyi, endüstrileşmede daha nitelikli ve ucuz üretim için ileri teknoloji kullanımını gerektirmektedir. Bu şekilde modern toplumlar, daha çok üretim daha çok tüketim ekseninde örgütlenmişlerdir. Batı'da modern topluma dönüşüm ve daha sonraki gelişmeler; endüstrileşme-

modernleşme, endüstri ötesi-postmodern olarak yorumlanabilmektedir (Kumar, 1995: , 73-95).

5.Nasıl ki endüstrileşme toplumlarda bir yapısal değişme yarattı ise, küreselleşme de benzer bir yapı gerektirmektedir. Bu değişim hala sürmektedir. Dış toplumsal sistemlerle köprü oluşturan ulus devletin yapısı ve işleyişinde de dış güçlerin etkisi ile bir takım esneklikler getirilmiştir.

6.Küreselleşmenin gelişen dinamikleri ile, Batı toplumları ile kenetlenmek durumunda kalan gelişmekte olan toplumlar ve üçüncü dünya ülkeleri, Batı toplumlarından ayrı olarak bir uluslaşma süreci yaşamaktadır.

7.Ekonomik sistemlerin birbiri ile kenetlenmesi, toplumlararası ticaretin yaygınlaşması ile Modern çağ öncesine (16. ve 17. yüzyıla) kadar dayanmaktadır. 20. yüzyılda ise, dünya ekonomisi çekirdek-yarı çevre- çevre arasında dengesiz asimetrik ilişkiler içindedir. Dengesizliğin kaynağı finans, üretim, ticaretin varolan gerçekleridir (Axford, B. , 1995: 94-150).

KAYNAKÇA

- Arnoson J. P. , (1990) "Globalization and Modernity", **Nationalism, Globalization Modernity, Culture and Society: Special Issue**, (der.) M. Featherstone, London: Sage.
- Axford B. , (1995) **The Global System: Economy Politics and Culture**, New York: ST. Martin Press.
- Bauman Z. , (1990) "Modernity and Ambivalence", **Nationalism, Globalization Modernity, Culture and Society: Special Issue**, (der.) M. Featherstone, London: Sage.
- Beley B. , (1992) "İslam as a Global Political Force", **Global Politics: Globalization and the Nation State**. (der.) A. Mc Grew, Cambridge, Polity.
- Chodack S. , (1973) **Societal Development**, New York: Oxford University Press.
- Delonno G. , (1998) "Milliyetçilik ve İdeolojik Kataliz", **Uluslar ve Milliyetçilikler**, (der.) J. Leca, (çev.) S. İdmen, İstanbul: Metis Yayınları.
- Friedman J. , (1990) "Being in the World: Globalization and Localization", (içinde): **Nationalism, Globalization Modernity, Culture and Society: Special Issue**, (der.) Mike Featherstone, London, Sage.
- Giddens A. , (1992) **Modernliğin Sonuçları**, (çev.) E. Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı.
- Hamelink J. , (1997) "International Communication: Global Market and Morality", (içinde) **International Communication and Globalization**, (der.) A. Muhammedi, Londra: Sage.
- Keyman E. F. , (1993) "Bosna ve Uluslararası İlişkilerde Etik Sorunu", **Türkiye Günlüğü**, 23/ Yaz 1993.
- Keane J. , (1991) **Medya ve Demokrasi**, (çev:Haluk Şahin) İstanbul: Ayrıntı.
- Kumar K. , (1995) **From Post Industrial to Post Modern Society: New Theories of the Comtemporary World**, Londra: Black Well.
- Lyon D. , (1994) **Post Modernity**, New York: Open University Press.
- Mowlana H. , (1996) **Global Communication in Transitation: The end of Diversity**, Londra: Sage.
- Morley D. & Robin K. , (1995) **Kimlik Mekanları: Küresel Medya Elektronik Ortamlar ve Küresel Sınırlar**. İstanbul: Ayrıntı.
- Roland R. , (1994) **Globalization: Social Theory and Global Culture**, Londra: Sage.

- Smith A. , (1996) **Toplumsal Değişme Anlayışı**, (çev.) Ülgen Oskay. Ankara: Gündoęan Yayınları.
- Smith A. D. , (1990) "Toward a Global Culture", (içinde) **Nationalizm, Globalization Modernity, Culture and Society**, (der.) M. Featherstone, Londra: Sage.
- Schlesinger P. , (1992 a.) **On National Identity: Some Conceptions and Misconceptions Criticised**, Cambridge: Sage.
- Schlesinger P. , (1994b.) **Medya, Devlet, Ulus: Siyasal Şiddet ve Kollektif Kimlik**. (çev.) M. Küçük, İstanbul: Ayrıntı.
- Wallerstein I. , (1990) "Culture as the Ideological Battleground of the Modern World System" (içinde) **Nationalizm, Globalization Modernity, Culture and Society**: Special Issue, (der.) M. Featherstone, Londra: Sage.

ÖZET

Küreselleşme, 1990' dan beri kullanılmaya başlayan bir kavramdır. Endüstri, ticaret, finans. vb. alanlarda dünya toplumları küresel iletişim olanaklarıyla bir araya gelmekte, aralarında asimetrik ilişkiler ortaya çıkmaktadır.

Geç kapitalizm, ulus ötesi şirketlerle tüm dünya toplumlarında endüstrileşme ve kapitalistleşme sürecini hızlandırmaktadır. Bu süreç aynı zamanda modernleşme sürecidir ki, gelişmekte olan toplumların, uluslaşma sürecini oluşturmaktadır. Oysa endüstrileşmiş toplumlar, günümüzde endüstri ötesi aşamaya ulaşmışlardır. Gelişmekte olan toplumlarda uluslaşma süreci, modernleşmenin başarıları ölçüsünde ortaya çıkmakta ve bu toplumların kurumsal işlevlerindeki farklılaşma, rasyonelleşme üzerinde gelişmektedir.

Endüstrileşme ve endüstri kültürünün oluşması, ulus devletin ve ulus kültürün ortaya çıkmasında büyük öneme sahiptir. Endüstrileşme sürecinde ulus devlet yapısı oluşurken bu süreç aynı zamanda devletin kendi yapısının modernleşmesiyle de sonuçlanmaktadır. Fakat giderek bu süreçte ulus devletin gücü düşmektedir. Ulusal kimlikler, küreselleşmenin koşulları altında ve küresel iletişim endüstrilerinin etkileriyle "melez kimlikler" olarak biçimlenmektedir. Dolayısıyla, ulus kimlikler "melez" kimliklerdir.